

G R A M M A R

G R A M M A I R E

G R A M M A T I K

G R A M A T I C A

Формування граматичної компетенції у студентів мовних спеціальностей

Н.К.Скляренко

кандидат педагогічних
наук,
професор

Питання для обговорення

Як формулюється мета навчання практичної граматики на інтегрованих заняттях з ІМ?

1

Якими є етапи роботи з ГС?

2

Які існують типи навчальної інформації?

3

Які вимоги висуваються до вправ для формування іншомовної граматичної компетенції?

4

Як визначається місце формування іншомовної граматичної компетенції в модулі інтегрованих практичних занять з ІМ?

5

1. Мета навчання граматики

Метою навчання практичної граматики на інтегрованих заняттях з ІМ є формування іншомовної граматичної компетенції (ІГК)

ІГК – одна з мовних
(лінгвістичних) компетенцій

Той, хто навчається, володіє ІГК, якщо він має уявлення про граматичну систему ІМ і може користуватися нею на практиці, тобто може розуміти і продукувати необмежену кількість правильних у мовному відношенні речень за допомогою засвоєних знаків і правил їх з'єднання.

Компоненти ІГК та операції граматичної навички

Володіння ІГК передбачає засвоєння граматичних **знань** і формування **мовленнєвих граматичних навичок** аудіювання і читання (рецептивні навички) та говоріння і письма (репродуктивні навички)

Операції, що входять до граматичної навички:

**Рецептивна
граматична
навичка**

сприймання
розпізнавання
співвіднесення із значенням ГС

**Репродуктивна
граматична
навичка**

вибору ГС
оформлення за нормами мови
реалізація у мовленні

2. Етапи роботи з новими ГС

I. Ознайомлення з новими ГС

- демонстрація нової/нових ГС у контексті;
- пояснення викладача (одержані знання) або самостійний пошук (здобуті або виведені знання) шляхом аналізу прикладів та евристичної бесіди під керівництвом викладача, використання різних видів навчальної інформації.

II. Автоматизація дій студентів з новими ГС

на рівні словоформи, словосполучення, фрази/речення

III. Автоматизація дій студентів з новими ГС

на рівні понадфразової єдності і тексту

Шляхи ознайомлення студентів з новими ГС

- ✓ **демонстрація** викладачем нової ГС у контексті та **пояснення** її функції і форми
- ✓ **організація** викладачем здобуття знань про функцію і форму ГС самими студентами у ході **евристичної бесіди** – низки навідних запитань викладача до студентів (кращий варіант!)

Контекстом для демонстрації нової ГС може служити

- вірш,
- короткий діалог,
- уривок з п'єси,
- епізод відеофільму,
- пісня,
- уривок наукової/публіцистичної статті (*якщо необхідно продемонструвати ГС, характерну для писемного мовлення певного стилю*)

Шляхи ознайомлення студентів з новими ГС

Викладач має *продемонструвати* нову ГС (нові ГС), у *контексті* та *пояснити* її функцію і форму (форми), а краще – *організувати* *здобуття знань* про функцію і форму ГС самими студентами у ході *евристичної бесіди* – низки навідних запитань викладача до студентів.

Контекстом для демонстрації нової ГС може служити вірш, короткий діалог, уривок з п'єси, епізод відеофільму, пісня, уривок наукової/публіцистичної статті (якщо необхідно продемонструвати ГС, характерну для писемного мовлення певного стилю)

Наведемо приклади демонстрації деяких ГС у контексті та евристичних бесід, в ході яких студенти здобувають знання про їх функції та форми.

Приклад фрагменту заняття з ознайомлення з новою ГС

Прочитайте вірш. Зверніть особливу увагу на підкреслену видо-часову форму дієслова.

Work is Over ***(by R. Garland)***

Mary has been raking hay

All the day, all the day.

Now she is sleeping in the clover.

Work is over. Work is over.

Приклад (продовження)

Щоб краще зрозуміти функції підкресленої видо-часової форми дієслова – Present Perfect Continuous (PrPC), дайте відповіді на такі запитання:

T: *When did Mary begin to rake hay?*

St1: *Early in the morning.*

T: *Is she still raking hay?*

St2: *No, she isn't. She's sleeping now.*

T: *Do we know how long she has been doing the work?*

St3: *Yes, we do. All the day.*

T: *As a result the girl is very tired, she's sleeping in the clover.*

Яку функцію видо-часової форми PrPC ілюструє контекст? – Так, показати дію, яка щойно закінчилася, але її результат відчувається й після закінчення дії.

Приклад (продовження)

Подивіться перший акт епізоду 12 з навчального відеофільму **Family Album**. (Студенти дивляться епізод).

Тепер прочитайте текст діалогу між дійовими особами епізоду – Сузан та її дідусем. Зверніть особливу увагу на підкреслені видо-часові форми. (Студенти одержують друкований варіант діалогу. Тут наводяться лише речення, що включають форми Present Perfect Continuous.)

Приклад (продовження)

(1)

Grandpa: How are things?

Susan: I have been talking to a group of salesmen *since ten this morning*, and I'm really exhausted.

Grandpa: Well, you look very good.

(2)

Susan: You're still thinking about something to do, aren't you? A job of some kind?

Grandpa: That's right. I've been thinking about it *for weeks now*. There must be some way to put my mind to good use.

Susan: We'll find a solution. A positive solution to your finding a way to use that wonderful mind of yours.

(Family Album, U.S.A. Scene 12, Act 1)

Приклад (продовження)

Щоб краще зрозуміти **функції** видо-часової форми, дайте відповіді на такі запитання:

T: When did Susan start talking to a group of salesmen?

St1: At ten this morning.

T: Is she talking to them now?

St2: No, she isn't. Susan is at her Grandpa's apartment now and she's talking to him.

T: Is Grandpa thinking of a job of some kind?

St3: Yes, he is.

T: How long has he been thinking about it?

St4: For weeks.

Яку функцію PrPC ілюструє перший приклад? – Так, ту саму, що і текст вірша, тобто дію, яка щойно закінчилася, але її результат відчувається й після закінчення дії. А яку функцію PrPC ілюструє другий приклад? – Так, він показує дію, яка почалася певний час тому і ще продовжується.

Приклад (продовження)

А тепер зверніть увагу на **форму** PrPC. Для цього дайте відповіді на такі питання:

T: What kind of predicate are the verb forms in bold type?

St5: The simple verbal predicate.

T: Right. Any continuous verb form has got the same formula: be + V-ing. In what tense is the helping verb **be** in the Present Perfect Continuous Tense?

St6: In the Present Perfect Tense: have/has been.

Приклад (продовження)

Зверніть увагу на **порядок слів** у стверджувальних, питальних та заперечних реченнях у PrPC.

		S				
		I	have	been	talking to ...	since ...
		Gr.	has	been	thinking ...	for ...
How long	Have	you		been	waiting	long?
	have	you		been	waiting?	
		MrJ.	hasn't	been	upsetting	you, has he?

Таким чином студенти здобувають знання про основні **функції** і **форму** та **порядок слів** у реченнях з видо-часовою формою PrPC шляхом **евристичної бесіди** між викладачем і студентами.

3. Типи навчальної інформації

які використовуються в процесі формування іншомовної граматичної компетенції

Правила (описове, правило-інструкція, правило-узагальнення)

Ілюстративна таблиця

Мовленнєвий зразок (на рівні словоформи, словосполучення, фрази, ПФЄ)

Модель

Схема

Когнітивна метафора (вербальна або зображальна)

Алгоритм

Правило

(у широкому смислі) – це інформація про незнайомий або малознайомий об'єкт, а також про особливості оперування ним.

Описові (або лінгвістичні) **правила** - положення, що виражають певну закономірність, постійне співвідношення певних елементів. Вони мають констатуючий характер і формулюються у такий спосіб:

“... формується за допомогою ...”

“...вживається в таких випадках ...”

Переважає більшість правил у вітчизняних і зарубіжних підручниках ІМ є саме описовими правилами

Правила-інструкції

- це “вказівки” або рекомендації, що вказують на дії, які необхідно виконати для досягнення певної мети, є безпосереднім керівництвом до дії

Вживай **SHOULD HAVE + V-en**, коли хочеш сказати “дуже погано, що щось не сталося”

Н
а
п
р
и
к
л
а
д

Sir Peter: *Very well, ma'am, very well; so a husband is to have no influence, no authority?*
Lady Teazle: *Authority! No, to be sure. If you wanted authority over me, you **should have adopted me, not married me**: I am sure you were old enough. (R. Sheridan)*

Алгоритм –

це повна інструкція до дії

Правило-інструкції можуть носити **алгоритмічний** характер

Для того, хто навчається, алгоритм є програмою дій, що засвоюються, забезпечує їхню повноту, є засобом самокерування та самоконтролю

Рецептивні алгоритми

інструкція, яка визначає порядок виявлення мінімальних ознак, достатніх для розпізнавання конкретної ГС

Продуктивні алгоритми

вказівки, що вирішують завдання переходу від повідомлень, які необхідно передати, до мовних явищ, які можуть їх передати. Такі алгоритми містять інструкції, що визначають порядок операцій, необхідних для виконання конкретної граматичної дії

Приклад продуктивного алгоритму узгодження часів в англійській мові
(у складнопідрядних реченнях з підрядними додатковими)

1. In what tense is the verb in the Principal Clause used?

in one of the present or future tenses

in one of the past tenses

Use any tense form according to the situation

2. Is the action in the Subordinate Clause

simultaneous with the action in the PC?

prior to the action in the PC?

posterior to the action in the PC?

USE:

Past Simple/Past Progressive

Past Perfect/Past Perfect Progressive

Future-in-the-Past

in the SUBORDINATE CLAUSE

Правила-узагальнення

приводять у систему розрізнені відомості та сприяють оволодінню системою мови. Правило-узагальнення може бути втілене в **ілюстративній таблиці**

Ілюстративні таблиці - це вид зорової наочності, що відображає явища мови у графічній формі і носить узагальнюючий характер. Вона може розглядатися як орієнтовна основа дії і як систематизація набутих раніше знань, які дозволяють прослідкувати зв'язок між усіма елементами граматичного явища, що систематизує розрізнені відомості. Бажано, щоб ілюстративна таблиця демонструвала не лише форму (як це буває у багатьох випадках), а й основну функцію ГС.

Приклад **ілюстративної таблиці**, що демонструє основні функції та форми часів англійської мови в активному стані, Ви можете знайти у статті автора "Систематизація і повторення іншомовного граматичного матеріалу в основній і старшій школі"

журнал "Іноземні мови", 2005, №2, С.3-

Мовленнєвий зразок (МЗ)

- це типова мовленнєва одиниця (словоформа, вільне словосполучення, фраза/речення, понадфразова єдність), за аналогією з якою можна побудувати багато інших мовленнєвих одиниць, що мають таку саму структуру

Структура – це абстрактна схема, що відображує певні стосунки між компонентами мовленнєвої одиниці

приклади
МЗ
на рівні
фрази:

Students' New Year Decisions

Peter: I will quit smoking.
Mary: I will start jogging!

Peter **decided** he would quit smoking.
Mary **promised** she would start jogging.

Модель

відтворює структуру, властивості, взаємозв'язки об'єкта і відносини між його елементами у спрощеній формі

Модель розпорядження, наказу:

V

(d)

N

Open

the

door!

Do

your

morning exercises

Модель видо-часової форми Present

Continuous

(d) N

+

V-be (am, is, are)

+

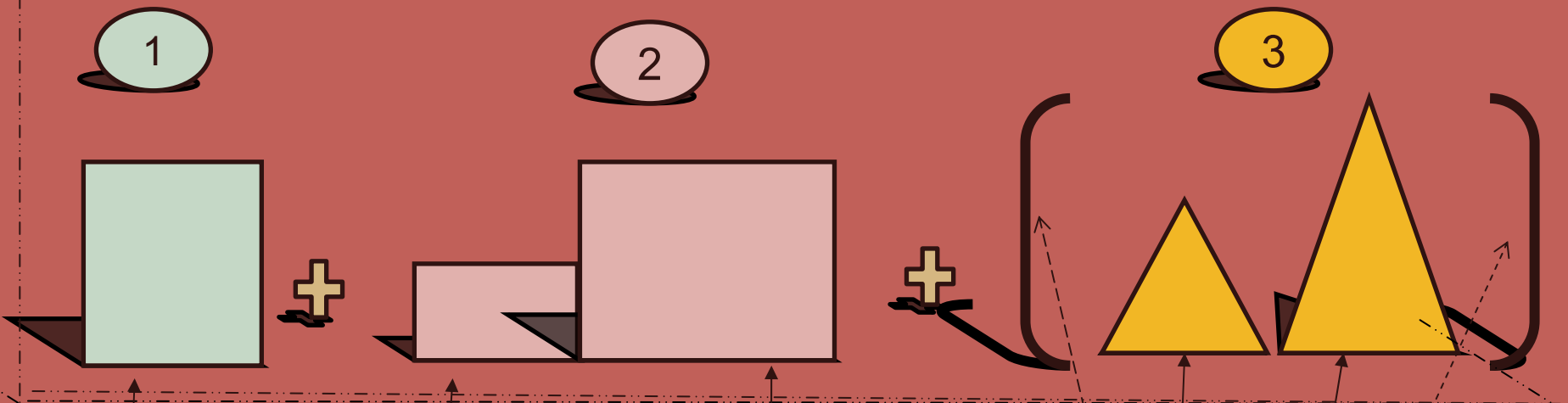
V-ing (x)

Н
а
п
р
и
к
л
а
д

Схема

- це умовне *графічне* зображення об'єкта

Приклад схеми, що зображує форму пасивного стану в англійській мові:

Підмет

форми допоміжного дієслова be

присудок:

третя форма дієслова – V-en

прийменник by/with

особа, що виконує дію

дужки показують, що цей елемент ГС – факультативний

Пояснення до схеми

Когнітивна метафора (КМ)

– це когнітивний процес (ментальна операція), що виражає і формує нові поняття, без яких неможливе отримання нового знання

КМ

відповідає здатності людини помічати/схоплювати і створювати подібність між класами об'єктів; можливість про щось раптово здогадатися (insight), проникнути в сутність явища, глибше його зрозуміти

КМ

можуть бути вербальними і зображальними.

Приклад **вербальної** КМ:

Правильні дієслова “вдягнені” однаково, вони всі в уніформі (як солдати), а неправильні “вдягаються” у різних дизайнерів, тому кожне неправильне дієслово особливе, унікальне.

Приклад **зображальної** КМ:

Див. автореферат кандидатської дисертації О.І.Вовк “Формування англомовної граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання” (К., 2008, С. 8)

Автоматизація дій студентів з ГС

Види вправ для формування граматичних навичок аудіювання і читання

1. в упізнаванні ГС (на слух або при читанні)
2. у диференціації двох (трьох) схожих ГС
3. в ідентифікації ГС
4. у перевірці розуміння ГС:
 - вибір твердження, що відповідає змісту ГС;
 - визначення комунікативної функції ГС;
 - відповідь на запитання стосовно змісту ГС;
 - коментування змісту ГС;
 - заміна нової ГС синонімічною;
 - (переклад на рідну мову).

Види вправ для формування граматичних навичок говоріння і письма

- в імітації МЗ з новою ГС
- у підстановці у МЗ з новою ГС
- у трансформації МЗ з новою ГС
- у завершенні МЗ з новою ГС
- у вставці дієслів у необхідній за контекстом видо-часовій формі
- у розширенні МЗ з новою ГС
- у відповідях на різні запитання і у постановці різних запитань
- у самотійному вживанні ГС на рівні фрази
- у з'єднанні кількох фраз, що мають однакову структуру або різні структури
- у самотійному вживанні необхідних ГС в усному або письмовому тексті

4. Вимоги до вправ для формування граматичних навичок

Загальні вимоги

Спеціальні вимоги

З
а
г
а
л
ь
н
і

в
и
м
о
г
и

- ✚ вмотивованість мовленнєвих дій студентів
- ✚ максимально можлива комунікативність
- ✚ культурологічна спрямованість
- ✚ професійна спрямованість
- ✚ забезпеченість студентів необхідними опорами на початку вправляння та їх зняття наприкінці вправляння
- ✚ вибір оптимального способу організації вправи (хорова, фронтальна, одночасна робота в парах, з фонограмою, з відеофонограмою, з комп'ютерною програмою)

Спеціальні вимоги

до вправ для формування граматичних навичок

- ✚ наявність мовленнєвого завдання (попрохати, уточнити думку, підтвердити її або спростувати, висловити сумнів, подив, впевненість/невпевненість, похвалити, висловити докір тощо)
- ✚ ситуативність (співвіднесеність фраз у вправі з ситуацією – природною або спеціально створеною)
- ✚ переважна спрямованість довільної уваги студентів на мету й зміст висловлювання (а не на його форму)
- ✚ засвоєння ГС у нерозривному зв'язку з вимовою і лексичним наповненням в межах виучуваної теми
- ✚ комунікативна цінність фраз вправи
- ✚ відносна безпомилковість вправляння
- ✚ достатня кількість фраз у вправі (8-12)

Приклади вправ для формування репродуктивних граматичних навичок

Приклад 1 (умовно-комунікативна рецептивно-репродуктивна вправа в імітації МЗ)

T: Confirm my statements if I'm right.

- 1) Philip has been practising medicine for 25 years. (+)
- 2) Richard has been taking snaps since he was a boy of ten. (+)
- 3) Robbie has been playing computer games for 15 years. (-)
- 4) Marilyn has been designing clothes for about 10 years. (+)

Приклад 2 (умовно-комунікативна рецептивно-репродуктивна вправа у підстановці з трансформацією)

T: You're a member of the Stewarts family. Answer the phone. Tell your friend what another member of the family is doing and for how long he/she has been doing it.

Example:

T (Ellen): Hi! What's Philip doing? He's reading a magazine. ***He's been reading it for an hour and a half.***

Make use of the hint below.

Приклад 2 (продовження)

HINT: It's 7 pm now.

Name, occupation	Actions	The time they started
Ellen, a homemaker	cook a dinner	5:00
Philip, a doctor	read a magazine	5:30
Richard, a photographer	develop prints	4:00
Marilyn, a clothing designer	design a dress	4:30
Robbie, a student	play computer games	6:30
Grandpa, a retired engineer	solve a crossword	6:30

Приклад 2 (продовження)

St1: Hi! What's Richard doing? He's developing prints. ***He's been developing them for three hours.***

St2: Hi! What's Marilyn doing? She's designing a new dress. ***She's been designing it for two hours and a half.***

Etc.

Приклад 3 (умовно-комунікативна рецептивно-репродуктивна вправа у підстановці з трансформацією)

T: You're a teacher in a junior school in Brighton. The children have just have come back to the classroom after the break. The class has not begun yet. Some student-teachers attending your classes ask questions about your pupils. Answer them. Make use of the hint below.

HINT: Jack (play football)

Tommy (play near the fountain)

Arthur and Nick (run)

Annie (eat bilberries)

Ben (hop)

Edna (plant flowers)

Emily (cry)

Приклад 3 (продовження)

Example:

T (a student-teacher): Why are Emily's eyes red?

St (the teacher): I think **she's been crying.**

T: Why is Jack's T-shirt dirty?

St1: I think he's been playing football.

T: Why do Arthur and Nick look so tired?

St2: I think they've been running. Etc.

Приклад 4 (умовно-комунікативна
рецептивно-репродуктивна вправа у
постановці спеціальних запитань)

T: Tell your partner what your hobby is.
He/she is to ask you for how long you've
been practising it. Answer his/her question.
Give a laconic answer.

Example:

St1: I'm fond of playing tennis.

St2: **How long** have you **been playing**
tennis?

St1: Since I was 10.

(Студенти одночасно працюють у парах)

Приклад 4 (продовження)

Summing up:

T: Tell the class what your partner's hobby is and how long he/she has been practising it.

St1: My friend's hobby is knitting.
She **has been knitting** beautiful things *for about 10 years*.

St2:

St3:

Etc.

ПРИКЛАДИ ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ РЕЦЕПТИВНИХ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК

Приклади вправи в упізнаванні ГС

T: Read the text given below. Copy out the numbers of sentences comprising Perfect Infinitive Passive. (Виконання вправи можна перевірити за ключем).

Приклади вправ у диференціації ГС

(“Present Perfect” та “Perfect Infinitive Active”)

T: Listen to some questions and possible answer. Decide if the underlined verb forms are the same (put a “+”) or different (put a “-”).

1. Where are the children?

a) They must **have gone** to the lake.

b) They **have gone** to the lake.

2. Have the boys broken the window?

c) Mother: They can't **have broken** it!

d) Father: They may **have broken** it.

Etc. Key: 1-, 2+, 3 ...

Приклад вправи в ідентифікації ГС

T: Read the sentences comprising various forms of the Infinitive (Exercise ...). Put the numbers of sentences into the table below.

Voice \ Aspect	Active	Passive
Simple		
Continuous		
Perfect		
Perfect		
Continuous		

Приклади вправ у перевірці розуміння ГС

- 1) T: Listen to some utterances. Then read some statements. Choose the one (a, b or c) that corresponds the meaning of the structure “a modal verb + Perfect Infinitive”.

Приклади вправ у перевірці розуміння ГС **(продовження)**

1. - John didn't come to school yesterday.
- He **must have fallen** ill.
 - a) The speaker is not sure about the reason for John's absence.
 - b) The speaker doubts the reason for John's absence.
 - c) The speaker is quite sure about the reason for John's absence.

 2. - Why is Isabel late for classes?
- She **might have overslept**.
 - a) The speaker is quite sure about the reason for Isabel's being late.
 - b) The speaker is far from being sure about the reason for Isabel's being late.
 - c) The speaker is sure she didn't oversleep.
- Etc. Key: 1 – c, 2 – b, 3 ...

Приклади вправ у перевірці розуміння ГС **(продовження)**

2) T: Listen to some utterances and identify the function (a, b or c) of the structure “a modal verb + Perfect Infinitive”

1. – Did you know that Charles got top marks in the exam?

– He **must have cheated!**

2. – Where’s my umbrella?

– Oh. You **could have left** it on the train.

a) Obligation

b) Supposition implying assurance

c) Possibility

Etc. Key: 1 – b, 2 – c, 3 ...

Приклади вправ у перевірці розуміння ГС
(продовження)

3) T: Listen to a short extract from the play
“School for Scandal” by R. Sheridan.
Then answer my question.

Joseph Surface: Mr Stanley! And why
should you think I would see him? You
must know he comes to ask something.

Servant: Sir, I **should not have let** him in,
but that Mr Rowley came to the door with
him.

T: Did the servant let Mr Stanley in?

St: Yes, he did.

Приклади вправ у перевірці розуміння ГС
(продовження)

4) T: Listen to a short extract from the play “Pygmalion” by Bernard Shaw. Comment on Mrs Higgins’s words.

Mrs Higging: You don’t mean to say you have set the police after Eliza.

Higgins: Of course. What are the police for? What else could we do?

Mrs Higgins: What right have you to go to the police and give the girl’s name **as if she were a thief.**

St: The girl is not a thief.

Приклад 5 (некомунікативна рецептивно-репродуктивна вправа у виборі видо-часової форми за контекстом)

T: Read an e-mail message from your American pen friend Bill Clarke from New York. But the message looks like a puzzle: almost each verb in it has three or two variants for you to choose from. Solve the puzzle by copying out the correct verb form according to the context.

Приклад 5 (продовження)

Dear friends from Ukraine,

I'm writing to tell you a few words about recent events of my life and to learn something new about you. My schoolmates and I (1) **have passed/passed/have been passing** all our exams successfully. The last one (2) **has taken place/took place/has been taking place** on June 21. It (3) **has been/was** Maths. We (4) **have done/did/have been doing** it for nine years and will continue it until we (5) **leave/will leave** school. I'm not happy about it. I like languages better. English (6) **has been/was** my favorite subject since I started school. I (7) **have read/read/have been reading** the novel "Overload" by Arthur Hailey this year. < ... >

5. Місце формування іншомовної граматичної компетенції в модулі інтегрованих практичних занять з ІМ

розпочинати роботу в модулі доцільно з формування лексичної і фонетичної компетенції, що дає можливість формувати граматичну компетенцію на основі лексики саме цього модуля

Нижче дається примірний розподіл занять з домінантою “тренування у спілкуванні” ГС на перших заняттях модуля.

Типи і види занять у модулі

№ПЗ	Тип	Вид: формування
1	ТС*	лексичної і фонетичної компетенцій
2	ТС	лексичної і фонетичної компетенцій
3	ТС	лексичної і фонетичної компетенцій
4	ТС	мовленнєвих компетенцій
5	ТС	граматичної і фонетичної компетенцій
6	ТС	граматичної компетенції
7	ТС	граматичної компетенції
8	ПС**	мовленнєвих компетенцій

*ТС

Тренування у спілкуванні

**ПС

Практика у спілкуванні

Яких знань Ви набули з цієї проблеми?

Знань про цілі навчання практичної граматики на інтегрованих заняттях з ІМ

Знань про етапи роботи з ГС

Знань про типи навчальної інформації

Знань про вимоги висуваються до вправ для формування іншомовної граматичної компетенції

Знань про місце навчання граматики у модулі інтегрованих практичних занять з ІМ

Ваші запитання

Дякую за увагу!

